

Verdieping Bijbelstudie

16+

Psalmen

Het Bijbelboek, waar men de heiligen in het hart kijkt.

5 De Heere kent jou!

Lezen Psalm 139

Zingen Psalm 139 (keuze uit de verschillende verzen); Doorgrond mijn hart (TZE 26); Neem mijn leven laat het Heer' (TZE 69)

Doel van de avond

De jongeren ontdekken wat Gods alwetendheid inhoudt en wat dit voor hen betekent.

Na deze avond..

1. *weet* je waarom het gebed uit vers 23 zo belangrijk voor je leven is
2. *beseft* je dat God alles van je weet en ziet
3. *kun* je verwoorden wat Gods alwetendheid voor jou betekent

Extra informatie voor de leiding

Focus

Troost van en verwondering voor de alwetendheid van de HEERE.

Omschrijving focus

De inzet van deze Psalm stelt met nadruk dat er niets voor de HEERE onbekend is; Hij is alwetend. Dit vervult met troost, omdat de HEERE de gelovigen vasthoudt, ook al zouden ze bij Hem vandaan willen vluchten. Tegelijk vervult het ook met verwondering, omdat de HEERE niet is na te rekenen in wat Hij doet en Wie Hij is.

Achtergrondinformatie

In hoofdlijn kunnen we deze Psalm onderbrengen onder de wijsheidspsalmen, alhoewel de inhoud van de psalm verschillende genres bevat. We zien iets van een klaagpsalm (verzen 19-24), maar ook van een lofpsalm (vs. 6, 14 en 17). Het hoofdhema van de Psalm, de alwetendheid van God en het betuigen van eigen integriteit en onschuld voor God, zijn passend voor de wijsheidsliteratuur.

Deze Psalm wordt aan David toegeschreven, zoals al de Psalmen vanaf 138 tot en met 145. In de eerste twaalf verzen gaat het vooral over de alwetendheid van de HEERE in het heden. De verzen 13-18 gaan over Gods bemoeienis in het scheppen van nieuw leven en de verwondering van de psalmdichter hierover. Dan volgen vier verzen over de haat jegens de goddelozen. David sluit af met een gebed om gekend en geleid te worden door God. Deze Psalm past als een gebed in een situatie waarin een koning valse aantijgingen van vijanden wil weerleggen (de HEERE is de Rechter bij Wie David zijn onschuld bepleit).

Exegese

Vers 1

Zoals hierboven geschreven wordt deze Psalm aan David toegeschreven. Niet al de verklaarders zijn het hierover eens, maar wij houden ons hier aan wat de traditie en de Hebreeuwse tekst ons hierin heeft

overgeleverd. De Psalm is gericht aan de opperzangmeester. Waarschijnlijk moeten we hierbij denken aan een koorleider, die de zang in de tempeldienst leidde (zie ook de exegese bij Psalm 51).

De eerste woorden van de eigenlijke Psalm zetten meteen in met het thema van de hele Psalm. De persoonlijke God (niet voor niks wordt hier de Naam HEERE gebruikt), doorgrondt en kent David. Het doorgronden is een toetsen of goed onderzoeken. Het kennen ziet op een doorgaand kennen. De HEERE is betrokken op het leven van David.

De woorden doorgronden en kennen keren terug aan het slot van de Psalm. Zie de exegese van vers 23-24.

VERS 2 en 3

In het tweede vers valt de nadruk op het eerste woordje 'Gij'. Met nadruk stelt David dat het over de HEERE gaat, voor Wie niets onbekend is. Van niemand anders geldt dit.

Vers 2 vormt samen met vers 3 een parallellisme (zie Psalm 51 bij de exegese van vers 3 voor uitleg over dit verschijnsel). In het eerste deel van beide verzen wordt iets gezegd over het handelen van David en in het tweede deel gaat het over Gods rol in dit alles. Het zitten, opstaan, gaan en liggen zijn alledaagse dingen. Het zijn dikwijls gewoontehandelingen waar een mens nauwelijks bij nadenkt. De HEERE houdt Zich hiermee bezig. Hij heeft de bewegingen en intenties doorzien. De gedachten zijn Hem niet onbekend. Ook is de HEERE gewend aan of vertrouwd met de wegen van een gelovige.

Het woord omringen betekent eigenlijk zoiets als meten of afmeten. 'Daarbij kan men dan denken aan de afstanden die God bijhoudt van het ene punt in een mensenleven naar het andere, van activiteiten naar rust en omgekeerd. God weet en meet alles.'¹

Vers 4

Dit vers kan op twee manieren worden uitgelegd. Allereerst dat God al weet wat we zeggen willen, voordat we het gesproken hebben. Als tweede dat God wel weet wat er in ons hart leeft, al proberen we het door ons zwijgen te verbergen. De HEERE heeft geen woorden nodig om te weten wat de diepste overpeinzingen zijn.²

De zinsnede 'Gij weet het alles' kan zien op de onuitgesproken woorden, maar ook op alles wat daarvoor gezegd is over Gods alwetendheid. Het is in dit vers de derde keer dat het woord 'kennen' wordt gebruikt. Daarnaast zijn vier andere vergelijkbare woorden gebruikt (doorgronden, weten, omringen, gewend zijn). Zeven keer een woord voor 'kennen' omschrijft de vertrouwdheid van God met de dichter.

¹ J. Douma, *Psalmen. Commentaar op Psalm 111-150* (Kampen: Brevier, 2017), 260.

² Wat hier volgt is geen directe exegese, maar zeker niet onbelangrijk. Het is goed om te weten dat de duivel onze gedachten niet kent. Twee teksten uit de Schrift die dit onderstrepen, zijn: 1 Koningen 8:39: 'Want Gij alleen kent het hart van alle kinderen der mensen' en: Jeremia 17:9: 'Arglistig is het hart, meer dan enig ding, ja, dodelijk is het; wie zal het kennen?' Het antwoord luidt dan: 'Ik, de HEERE, doorgrond het hart en proef de nieren.' De duivel weet veel van ons, omdat we onszelf door ons gedrag verraden. Maar hij kent onze gedachten niet. Dit past bij en wordt onderstreept door de eerste vier verzen van Psalm 139.

Vers 5

De HEERE kent niet alleen de mens, maar Hij heeft hem ook geheel in Zijn macht. Zowel van voren als van achteren wordt David omvat. Maar ook van boven, omdat Gods hand op hem rust. Voor David is deze hand niet drukkend of zwaar (zie bijvoorbeeld Psalm 32:4), maar is het een hand die hem beschermd.

Vers 6

David roept zijn verwondering uit. Hoe God een mens zo kan kennen, gaat zijn verstand te boven. Het woord wonderbaar staat in het Hebreeuws vooraan in de zin. Dit legt extra nadruk op dat woord. Meestal wordt dit woord gebruikt als het gaat over de grote werken van God in Zijn schepping en verlossing. Des te opmerkelijker dat David het hier gebruikt. Bovendien zegt David dat de kennis van God te verheven is voor hem. David kan er niet bij; het is te hoog, voor hem niet te bereiken en niet met mensenverstand te omvatten.

Vers 7

David stelt in dit vers een vraag, die hij in de volgende vijf verzen gaat beantwoorden. De vraag is: hoe zou ik Uw alomtegenwoordigheid kunnen ontvluchten? De vraag wordt op twee manieren gesteld en er is dan onderscheid tussen Gods Geest en Gods aangezicht. Volgens Calvijn is het één een verklaring van het andere en gaat het over kennis of gezicht. 'Waar het op neerkomt is, dat David zich niet kan bewegen zonder dat God hem ziet, ja hem met Zijn blik zou volgen, indien hij weg wilde vluchten.'³

Vers 8 - 10

Het opvaren ten hemel ziet op het gaan naar de hoogste plaatsen. Het 'bedde', dat is het spreiden van het bed of het neerleggen in de hel, ziet op het gaan naar de diepste diepten. Calvijn heeft het over het opwaarts vliegen tot boven de hemelen, of nederdalen tot de diepste diepten, alle dingen zijn open en bloot voor God.⁴

De vleugels van de dageraad is een vorm van beeldspraak die alleen hier voorkomt. Het gaat over de zon, die bij de dageraad een snelle vlucht neemt, om haar licht direct naar alle kanten van de wereld uit te zenden. David bedoelt te zeggen, dat al zou hij de snelheid van de stralen van de zon overtreffen, God hem toch zou vinden. Al woonde hij aan het einde van de zee, dat is aan het einde van de wereld, hij is binnen het bereik van God.

Gods handen leiden en houden vast. We hoeven geen onderscheid te zien in (linker-)hand en rechterhand. Beide betekenen macht in die zin dat God David staande kan houden wanneer Hij wil. Nu is het niet zo dat David voor de HEERE op de vlucht zou willen slaan. En als dit al wel zo was, dan nog zou God hem op de weg geleiden en hem niet loslaten.

Vers 11 en 12

David is niet bang voor de duisternis (waar hij wellicht het doodsgevaar mee bedoelt). Vol vertrouwen ziet hij dit tegemoet, want de nacht zou als licht om hem heen zijn. Normaal zou niemand iets kunnen

³ J. Calvijn, *Het boek der Psalmen. Tweede deel* (Goudriaan: W.A. de Groot, 1970), 912.

⁴ Calvijn, *Psalmen*, 912.

zien in de duisternis, maar voor God is de donkerheid van de nacht als het daglicht. De HEERE is geen schepsel dat afhankelijk is van zintuigen, van ogen waarmee Hij de duisternis moet doorboren. Hij is de Schepper en niet afhankelijk van geschapen licht. Voor Hem is er geen verschil tussen dag en nacht.

Vers 13 - 16

In de vorige twee verzen kwam al iets naar voren over Gods schepping: God staat boven Zijn schepping, omdat Hij van een heel andere orde is en omdat Hij de Schepper is. In deze en volgende verzen komt het wonderlijke van de schepping nog nadrukkelijker naar voren. De nieren en de moederschoot zien op het innerlijke en het diepste van een mens. Wat er in de nieren gebeurt en hoe een mens in de moederschoot wordt gevormd, is voor het oog van mensen verborgen, maar niet voor Gods ogen. God heeft hem in het verborgene gevormd zoals hij is.

Deze eerste gedachten over de nieren en de moederschoot brengen David al tot een lofprijzing. Hij struikelt als het ware over zijn woorden, als hij het heeft over de vreselijke wijze, het wonderbaarlijk gemaakt zijn en de wonderlijke werken. 'Vreselijke wijze' kan ook vertaald worden met ontzagwekkende manier. Niet alleen de vorming van een mens is indrukwekkend wonderbaar, maar al Gods werken zijn zeer wonderlijk. David is zich hier goed bewust van.

Vers 15 beschrijft opnieuw (nu op heel poëtische wijze) de vorming van de mens. Het is als een kunstig borduurwerk; een langzaam en nauwkeurig proces. De vorming van de beenderen, de basis voor het lichaam, was voor God niet verborgen. Het gebeurde in de onderste delen van de aarde. Wellicht denkt David hier aan de vorming van de eerste mens (Adam die uit het stof geschapen is). Ook zou dit een primitieve gedachte kunnen zijn, zoals we die onder andere vinden bij Elihu in Job 33:6, dat het menselijk lichaam echt uit de klei is opgetrokken. Maar het is meer voor de hand liggend om te denken dat de onderste delen van de aarde beeldspraak zijn voor de moederschoot (zie ook Job 1:21). Concluderend zegt David hier dat God vanaf het allereerste begin bij zijn leven aanwezig was. De ongevormde klomp is het embryo. Niet alleen het embryo moest gevormd worden, maar ook de levensdagen. Er ligt zodoende een verband tussen de vorming van het embryo en de vorming van diens latere levensloop. Alle dingen zijn in Gods boek opgeschreven, waarmee David aangeeft dat alle dingen, verborgen of niet, bij God bekend zijn.

Vers 17 en 18

Alhoewel God alle gedachten van de mensen kent, is dit andersom niet het geval. David begrijpt niets van Gods ondoorgrondelijke en ook kostbare gedachten. Ze zijn ontelbaar in getal; meer dan de ontelbare zandkorrels van deze wereld. Dit is geen reden om niet over God na te denken. Juist wel! Want als David wakker wordt, is hij nog bij God (met zijn gedachten). Het woordje 'nog' laat zien dat hij met de gedachten aan God naar bed gaat en ermee opstaat. De eerste en de laatste gedachten van de dag zijn voor God.

Vers 19 en 20

De volgende vier verzen lijken in een sterk contrast te staan met de rest van de Psalm. Toch is dit niet het geval. David heeft in de vorige verzen zijn onschuld, integriteit en trouw bewezen. Immers, niets is voor God verborgen? Dat alles voor de HEERE bekend is, is voor David op geen enkel moment een dreiging geweest, maar het was hem steeds tot troost. Nu blijkt dat vanuit de verbondenheid met God,

David dezelfde vijanden heeft als de HEERE. Daarom wenst David deze vijanden dood. Zoals in de achtergrondinformatie geschreven is, kan het goed zijn dat David als koning last had van vijanden, die door list en bedrog hem een hak probeerden te zetten. In deze verzen komt dat het meest openbaar. David stelt aan God voor om de goddelozen te doden. De mannen die bloedvergieten spreekt hij zelf rechtstreeks aan: moordenaars, ga weg van mij. Deze goddelozen spreken slecht van God en zij zetten de vijanden aan tot nog meer boosheid. Mensen die op deze manier leven, verdienen niet anders dan de doodstraf. In meerdere Psalmen kunnen we lezen over het vergaan van de goddelozen (Psalm 1, 9, 37, 92, 104 en 145). Het is David in de eerste plaats niet om zichzelf te doen, maar om God. 'Ze zijn een schelle dissonant in de wereld van de almachtige en alwetende God, door zijn openbaring te verdraaien ten bate van hun eigen plannen om rechtvaardige mensen te doden.'⁵

Vers 21 en 22

Dat het David vooral om de HEERE te doen is, zien we in deze verzen. David is zodanig met de HEERE verbonden, dat Gods vijanden ook zijn vijanden zijn. David haat en heeft verdriet. Het woord verdriet kan ook met walgen worden vertaald. David heeft deze emoties vanwege Zijn liefde voor God. Hij haat de vijanden niet omdat ze zijn leven zuur maken, maar omdat zij God misbruiken, negeren en beledigen. Het is hem dus vooral te doen om de verkeerde praktijken richting God. En daarom vraagt hij om de dood van deze vijanden.

Vers 23 en 24

De Psalm sluit af met een kort gebed, waarbij de woorden van het begin van de Psalm weer terugkomen. Dit verschijnsel wordt een inclusio genoemd. Dit is een stijlform van de Hebreeuwse poëzie. De woorden in het begin en aan het eind van de inclusio (in dit geval dus het eerste en het laatste vers van de Psalm), bepalen het kader waarin de rest van de tekst gelezen moet worden. Heel deze Psalm moet dus in het licht van het doorgronden en kennen van de HEERE gelezen worden. In vers 1 constateerde David dat de HEERE hem doorgrondde en kende. Nu is het een vraag geworden, of de HEERE hem wil doorgronden en zijn hart en zijn gedachten wil kennen. Het lijkt misschien dat deze vraag overbodig is, omdat uit deze Psalm is gebleken dat alles bij de HEERE bekend is en dat alles toch al vastligt. David leert ons dan toch te bidden. Hij wil namelijk gewaarschuwd worden als hij een verkeerde of schadelijke weg zou inslaan. Hij laat zien dat hij niet zonder zonde is, maar juist dat ook hij Gods bescherming nodig heeft. Hij bidt daarom dat God hem zou leiden op de eeuwige weg. De weg die toekomst heeft, die hem brengt en houdt bij God.

Aanwijzingen en antwoorden

Startopdracht

Uitleg startopdracht: Maak groepjes van 3 (bijv. door af te tellen – zorg ervoor, dat niet allerlei vrienden en vriendinnen bij elkaar zitten). Elk groepje van 3 wordt gekoppeld aan een ander groepje van 3. Probeer met z'n drieën in twee minuten zoveel mogelijk op te schrijven van het andere drietal. Wat weet je van hen? Controleer daarna of dit klopt.

⁵ Douma, Psalmen, 264.

Opdrachten

Vraag 1

- a. Te denken valt aan: vertrouwen, openheid, wederzijds respect, tijd met elkaar doorbrengen, op de hoogte zijn van wat de ander leuk/niet leuk vindt.
- b. Denk bijv. aan de vriendschap tussen David en Jonathan, Ruth en Naomi, Mozes en Jozua, maar ook de Heere Jezus en Zijn discipelen.

Vraag 2

In momenten van verdriet, of levensvragen, maar ook als je heel dankbaar bent en daar geen woorden voor kunt vinden.

Vraag 3

- a. Eigen antwoord.
- b. Eigen antwoord.
- c. Bijv. Matth. 7:7 en 8, Matth. 11:28, Jesaja 55:1, 6 en 7, Jesaja 40:31 en Hebr. 4:16

Vraag 4

Je kunt hierbij denken aan welke rol de eer van de Heere speelt, of de jongeren uitkomen voor de naam van de Heere.

Stelling

Ik kan er niets aan doen dat ik minder positieve eigenschappen heb. God heeft mij zo geschapen, dus ik hoef er ook niets aan te veranderen.

Voor: - Ik moet luisteren naar de Heere
- Ik kan mezelf niet veranderen
- Ik ben toch goed zoals ik ben?

Tegen: - We zijn goed geschapen, maar wel zondig. De Heere vraagt van ons om tegen die zonden (en dus ook zondig gedrag voortkomend uit negatieve eigenschappen) te strijden.

Het gaat om Gods eer in mijn leven. Als ik door mijn negatieve eigenschappen de Heere niet eer, moet ik daar iets aan veranderen (met Zijn hulp en Zijn Geest)

Slotopdracht

Laat de jongeren een collage maken over de wonderlijke werken van God in het scheppen van de mens en de natuur. Probeer jongeren te laten verwoorden wat hen geraakt heeft in deze psalm en wat Gods grootheid en goedheid voor hen en hun leven betekent.

Brug naar de inleiding

In Psalm 139 gaat het zoals bekend om Gods alwetendheid. Vanuit de inleiding bij de schets kan de lijn getrokken worden naar het dagelijkse leven. Het kan zijn dat er jongeren zijn, die leven zoals in de inleiding beschreven staat. Het kan ook zijn, dat er jongeren zijn, die de Heere zoeken en willen dienen. Probeer in de inleiding naar beide groepen toe helder te zijn.

Psalm 139 is ook bij uitstek een psalm, die vragen kan oproepen rondom zelfbeeld en zelfwaardering. Het is aan de inleider in hoeverre daar aandacht aan wordt besteed. Het kan voor jongeren een opluchting zijn als ze ontdekken dat ze niet de enige zijn die met bepaalde vragen / gedachten rondom dit thema worstelen en ook kunnen hen vanuit Gods woord hierin kaders worden meegegeven.